

GERDA VAN WAGENINGEN

Roman

Bakkersliefde

BAKKERS
1
TRILOGIE

BAKKERSLIEFDE

Van Gerda van Wageningen verschenen bij uitgeverij Zomer & Keuning onder andere:

Het water komt

Dostie (Schouwen-trilogie deel 1)

Rumoer op Dostie (Schouwen-trilogie deel 2)

Water rond Dostie (Schouwen-trilogie deel 3)

Onmogelijke liefde

Geheime liefde

Gerda van Wageningen

Bakkersliefde

Bakkerstrilogie deel 1

Uitgeverij Zomer & Keuning

ISBN 9789401911535
ISBN e-book 9789401911542
NUR 344

© 2018 Uitgeverij Zomer & Keuning
Postbus 13288, 3507 LG Utrecht

Omslagontwerp Liesbeth Thomas, t4design

www.gerdavanwageningen.nl
www.zomerenkeuning.nl

Alle rechten voorbehouden

Zoals zo vaak wilde de slaap niet komen. Marie de Man draaide zich in bed vruchteloos van de ene zij op de andere, daarbij nogal gehinderd door de man die veel te dicht naast haar lag en die oorverdovend snurkte, terwijl zijn vieze drankadem vol in haar gezicht blies.

Het was zinloos, besepte ze. Ze had geen idee hoe laat het inmiddels was, in die stikdonkere kamer waarin haar gezin huisde in het beruchte Zandstraatkwartier in Rotterdam. Ze bewoonden een bedompte kamer van drie bij vijf meter, tweehoog achter. Een kamer met in een afgescheiden hoek een klein keukentje. De zolder was verdeeld in een stuk waar het kolenhok was en een stuk waar haar zoon Jan sliep. Haar twee dochtertjes lagen als altijd samen op een oude matras op de grond, in de hoek van de kamer. Die hadden vanavond weer lang gehuild voor ze uiteindelijk in slaap waren gevallen.

Dat was overigens geen wonder. Zoals zo vaak was haar echtgenoot Jannes dronken thuisgekomen en hij had in een vlaag van woede een poot onder de toch al gammele tafel vandaan geschopt en daarna ook haarzelf met een paar klappen toegetakeld, zodat ze een kloppende, opgezwollen lip had en waarschijnlijk morgen ook rond zou lopen met een blauwgekleurd oog.

Marie ging zitten en zuchtte eens, al wist ze best dat dat niets hielp. Vol minachting keek ze om naar waar achter haar in de krappe bedstede haar verlopen echtgenoot zijn roes lag uit te slapen. Ze perste haar lippen op elkaar. Vierendertig was ze nu. Veertien jaar daarvan was ze al met deze man getrouwd, en bijna even lang had ze daar bittere spijt van gehad. Maar een weg terug was er niet. Ze was getrouwd en dat zou ze blijven, hoe erg het ook was. En wie weet hoeveel ellende ze in de komende jaren nog meer zou moeten meemaken? Even voelde ze tranen van machteloosheid in haar ogen prikken.

Ze kon niet zeggen dat ze niet gewaarschuwd was. Ook

toen ze nog maar net met Jannes verloofd was, gingen er in het dorp waar ze vandaan kwam verhalen over Jannes de Man, die graag in de kroeg zat en van wie men beweerde dat hij een kwade dronk had. Maar zij had hem stoer gevonden, met zijn grote mond. Ze had zijn vage beloften en vele mooie praatjes argeloos geloofd, zijn opschepperij voor waar aangenomen dat hij gemakkelijk zonder die drank kon. Ze had geloofd dat hij een harde werker was en hij had haar gouden bergen voorgespiegeld met verhalen over werk zoeken in de grote stad en daar zoveel geld te gaan verdienen dat ze binnen de kortste keren in een prachtig huis zouden wonen. Dat ze het beter zou krijgen dan in het achterlijke plattelandsdorp in de Hoeksche Waard, zoals hij Oud-Beijerland toen had genoemd. Er was immers werk genoeg in de snel groeiende Rotterdamse havens.

En ja, thuis was het vroeger ook niet allemaal rozengeur en maneschijn geweest. Er heerste nu eenmaal veel armoede en daar wilde iedereen wel aan ontsnappen. Er gingen genoeg verhalen rond over arbeiders die goed geld verdienden in het havengebied van die grote stad. Vol goede moed waren Jannes en zichzelf dus al een week na hun huwelijk naar de stad vertrokken met de veerboot, omdat de stoomtram toen nog niet reed. Toen ze aan de kade midden in de stad weer aan land kwam, voor het eerst van haar leven van het eiland af waarop ze was geboren en getogen, hadden haar ogen gestraald als sterren. Vol hoop en met grote verwachtingen was ze toen geweest. Vol vertrouwen ook.

Al had dat laatste niet lang geduurd! Eerst hadden ze een paar nachten geslapen bij een neef van Jannes, die al een jaar eerder in de havens was gaan werken. Het had toen geen moeite gekost om een eenvoudige woning te vinden en Jannes had probleemloos werk gevonden. Toen nog wel, ja. Zijn probleem was dat hij dat werk nooit kon houden. Dat hij te vaak dronken was. Dat hij te laat kwam of zelfs helemaal niet op kwam dagen als hij zijn roes had uitgeslapen. Dat hij kwaad-aardig werd en onbehoorlijke taal uitsloeg als hij last had van

een kater. Geld voor eten was vaak een probleem, maar geld voor drank scheen er altijd te zijn.

Het had niet lang geduurd eer ze zwanger was geworden. Toen was ze er nog van overtuigd geweest dan Jannes alleen een beetje steun van haar kant nodig had om uiteindelijk toch een goede man en een goede vader te worden. Toen nog wel, ja.

De eerste tegenslag was geweest dat hun eerstgeboren kind, een meisje, slechts twee weken had geleefd. Daar was ze diep door geschokt geweest. Steun bij haar verdriet kreeg ze van Jannes niet. Hij zat immers bijna elke avond in de kroeg. Niet lang daarna kreeg ze een miskraam. Jannes begon haar verwijten te maken. Al snel was ze voor de derde maal zwanger. Toen werd haar zoon Jan geboren, goed gezond gelukkig. En hij bleef leven! Ze hield immens veel van die jongen. Alle gevoelens van liefde die zijn vader zo genadeloos kapot had gemaakt, waren voortaan voor haar kind. Na nog een miskraam waren er uiteindelijk nog twee gezonde, levende meisjes geboren. Martha was nu acht jaar en Lina vier.

Drie kinderen had ze dus. Na een laatste miskraam na de geboorte van Lina was ze niet meer zwanger geworden. Erg vond ze dat niet. Het was nu al moeilijk genoeg om vijf monden te voeden. Gelukkig zou Jan binnenkort van school komen, nu hij kortgeleden twaalf jaar was geworden, en dan moest de jongen vanzelfsprekend gaan werken. De bovenmeester op school had nog wel iets gemompeld over een goed stel hersens en doorleren, maar daarvan kon natuurlijk geen sprake zijn. Doorleren was iets voor de kinderen van de notabelen. Arbeiderskinderen moesten gaan verdienen zodra ze van school mochten komen. De centen waren thuis te hard nodig.

Jannes werkte al drie jaar nauwelijks nog en daarvoor was het al af en aan. Dan weer werk, dan weer ontslagen worden, en veel te vaak dronken zijn. Keer op keer beloofde hij zijn leven te beteren en te stoppen met drinken, maar Marie hechtte allang geen geloof meer aan zijn woorden. Nu was de

nieuwe eeuw nog maar een paar jaar oud en brak ze haar hoofd over wat ze kon doen. Hoe ze haar kinderen kon beschermen tegen een vader die steeds gewelddadiger was geworden. Die altijd anderen de schuld gaf van alles wat er misging in zijn leven, maar die nooit de oorzaak bij zichzelf en zijn onbeheersbare drankzucht zocht. Drank, beweerde Jannes, daar had een man in zulke ongelukkige omstandigheden recht op. Dat was troost. Dat hadden mannen nodig om hun zware leven vol te kunnen houden.

Marie had altijd gepoogd een paar centen bij te verdienen. Ze ventte soms met vis. Ze ging uit schoonmaken. Zelfs een hoerenkast schoonmaken was haar niet te min, als ze er op een eerlijke manier geld mee kon verdienen. En vrouwen van lichte zeden waren er meer dan genoeg in deze armoedige, oude, verpauperde stadswijk. Ze had daardoor haar kinderen te vaak alleen thuis moeten laten, omdat ze niet wist waar haar man uithing en omdat zij toch, hoe dan ook, moest zorgen dat ze met haar werk zoveel verdiende dat ze de kinderen in ieder geval iets te eten zou kunnen geven.

Jannes had God en gebod al jaren geleden afgezworen. Op hulp van de kerk hoefde je niet te rekenen als je er niet regelmatig kwam. Maar ze had het op de een of andere manier gered. Zij leefde nog. Haar drie kinderen leefden ook nog steeds.

Marie zuchtte eens en stond toen op. Ze stak een olielampje aan en draaide de pit zo laag mogelijk. Eerst zocht ze de emmer op waarop het gezin de behoefte deed als ze niet naar buiten gingen voor het gebruik van de gezamenlijke gelegenheid voor het hele huizenblok. Dat zou in deze nachtelijke uren ook niet veilig zijn. Er zwierven hier altijd veel zeelui en matrozen rond, die in de armen van de vrouwen van lichte zeden vergetelheid zochten en er op een rappe manier van hun zuurverdiende centen werden bevrijd. Nadat ze geplast had, dronk ze in haar keukentje een slok water. Toen ging ze zitten in de gammele schommelstoel. Het was bitterkoud in de kamer, want de kachel brandde niet en zelfs de omslagdoek

bood nauwelijks warmte. Marie wiebelde zachtjes heen en weer. Haar ogen zagen in het vage lamplicht dat haar twee meisjes rustig sliepen. Ze zuchtte opnieuw en dacht er toen aan hoe ze uiteindelijk aan deze uitzichtloze situatie ontsnappen kon.

Nooit had ze haar familie durven vertellen over hoe haar leven er werkelijk uitzag. Bang als ze was voor een ‘zie je wel’ of een ‘je was toch gewaarschuwd’, of meer van dergelijke woorden. En ja, dat was waar. Maar ergens had ze nog zoveel trots overgehouden dat ze dat voor haar familie niet weten wilde. Zo heel nu en dan schreef ze naar haar enige broer Koos. Haar ouders waren inmiddels overleden. Meer familie was er niet. Geld om naar Koos toe te reizen was er nooit. Ze was zelfs niet meer thuis geweest voor het sterven van eerst haar moeder en twee jaar later haar vader, die toen in huis genomen was door haar broer.

Koos had het een stuk beter gedaan dan zichzelf. Hij was drie jaar ouder dan Marie en was verstandig getrouwd met Sien Tollenaar, de dochter van de waterstoker in de Kerkstraat van Oud-Beijerland. Toen zijn schoonvader oud en behoeftig was geworden, had Koos diens zaak overgenomen. Koos had een vrolijke, gezonde vrouw, maar had helaas geen kinderen gekregen. Koos had het niettemin goed voor elkaar en zo nu en dan be kroop Marie de vraag of haar broer haar misschien zou kunnen helpen om uit de narigheid te komen waarin ze zelf terechtgekomen was door te trouwen met een dronkenlap zonder ruggengraat als Jannes de Man. Maar het antwoord op die vraag had ze niet, vond ze niet, ook niet in deze nacht.

Uiteindelijk was ze zo koud geworden dat ze toch maar weer in de bedstee kroop.

Ze moest in slaap gevallen zijn, want ze werd wakker toen Jan aan haar schudde. ‘Moe, opstaan.’

Geschrokken ging ze zitten en na een paar keer geeuwen stond ze op. Op het petroleumstel warmde ze even later wat water. Ze smeerde een boterham met margarine voor de jon-

gen, zodat die tenminste een kop opgewarmde koffie en een boterham in zijn maag zou hebben. Hijzelf waste zijn gezicht en armen al bij de lampetkan. Jannes sliep nog. Gelukkig maar! De meisjes waren wel wakker geworden, maar bleven nog even op hun matras onder de te dunne deken dicht tegen elkaar aan liggen. Ze wisten immers dat er geen kolen meer waren en dat er ook geen geld was om kolen of turf te kopen.

‘Ik ga meteen na schooltijd bij de bakker om een oud brood vragen, moe,’ beloofde haar zoon. ‘Voor vanavond. Misschien kan ik het verdienen door een klusje voor hem te doen.’

Marie knikte en gaf hem een paar centen. Haar portemonnee was akelig leeg, maar daar was ze in de loop der jaren wel aan gewend geraakt. ‘Het zou fijn zijn als je met een brood thuiskwam, jongen.’ Ze knikte haar zoon toe en wierp toen een blik op haar oudste dochtertje Martha. ‘Opschieten, jij. Je moet ook naar school.’

Aan brood had ze meer dan aan een paar centen. Die kon Jannes vinden en dan wist ze wel wat ermee gebeurde. Met een stuk oud brood kon hij geen drank kopen, en dan hadden zijzelf geen honger als ze vanavond weer gingen slapen. Het brood dat aan het eind van de dag nog over was in een bakkerij, werd goedkoper verkocht, en de loopjongen van een bakker even verderop was pas ziek geweest en toen had Jan een paar dagen in zijn plaats gewerkt. Het geld dat hij daarmee verdiend had, had hij aan zijn moeder gegeven, die er meteen petroleum, koffie, stroop en suiker voor had gekocht, en zelfs een stukje spek, voordat haar man het zou ontdekken.

Toen Jan en Martha naar school waren, waste ze zichzelf en sommeerde ze Lina om ook op te staan. Ze trok haar warme kleren aan. Jannes liet ze maar liggen. Dat was immers wel zo rustig en dat hij werk zou gaan zoeken, ach, daar geloofde ze niet langer in.

‘Kom mee, we gaan,’ zei ze even later. Zijzelf en Lina hadden ook een boterham met stroopvet gegeten voor ze de straat op gingen, zodat ze niet de hele morgen met een lege maag rond hoefden te lopen. ‘Ik weet nog een adresje waar ze

misschien wel een wasvrouw kunnen gebruiken.' Dat had ze gehoord van een van de hoeren die hier woonden en werkten.

Er heerste een vreemd soort saamhorigheid hier in de buurt. Velen kiftten en scholden doorlopend op elkaar, maar o wee als iemand van buiten iets verkeerd over een van hen zei. Dan werden de gelederen prompt gesloten en keerde men zich als één man tegen de buitenstaander.

Marie belde aan op het betreffende adres, maar nee, ze hadden niemand nodig, kreeg ze tot haar teleurstelling te horen. Met een verdrietige blik keek ze naar haar eigen totaal versleten kleren, die er niet bepaald brandschoon uitzagen. Maar ja, zonder kolen kon ze zelfs geen waswater warmen en in koud water werd de was niet schoon, en trouwens, hoe kreeg je die midden in de winter droog in hun vochtige, tochtige en kille huis?

Ze werd er moedeloos van.

Weer terug was Jannes dan toch eindelijk wakker geworden. Ongeschoren, en met een kegel waar ze misselijk van werd. Ze onderging zijn klappen omdat hij het koud had en omdat ze niet voor een nieuwe drankvoorraad had gezorgd, zonder nog een kik te geven. Uiteindelijk vertrok hij, wie weet waarheen, en ging ze aan de kapotte tafel zitten om te huilen.

Dat deed ze niet vaak en ze was er niet trots op, maar het luchtte wel op. Toen ze in de middag een hamer en een paar spijkers had gevonden, lukte het haar uiteindelijk om de losgeraakte poot weer zover te repareren dat de tafel in ieder geval weer gebruikt kon worden.

Jan kwam pas om acht uur die avond thuis en legde zijgend en met een moe gezicht een halfje kropbrood* op de tafel. Marie knikte de jongen dankbaar toe. Ze hadden in ieder geval weer iets te eten.

Maar Jan was de daaropvolgende dagen uiterst zwijgzaam. En een week later werd er zelfs een zak kolen gebracht, zodat Marie weer aardappelen kon koken en ze weer iets warmes te

* tarwebrood

eten hadden, en de ergste kou door de brandende potkachel uit huis werd verdreven. Ze durfde niet te vragen waarvan Jan die kolen had betaald.

Het werd langzaam maar zeker voorjaar. Marie vond zo nu en dan werk en overleefde zoals ze dat inmiddels al jaren deed. Jan zag echter met de week bleker en kwam te veel dagen veel te laat thuis, als het eigenlijk al lang en breed bedtijd was geweest voor een twaalfjarige jongen. Alleen op zondag was hij thuis, en dan sliep hij bijna de hele dag. Ze vroeg hem wel een enkele keer naar waar hij heen ging en wat hij deed na schooltijd, maar de jongen liet niets los. Zo nu en dan was ze bang dat hij het verkeerde pad op ging, dat hij net zou worden als zijn vader, maar ze kon hem alleen maar laten voelen dat wat hij ook deed of juist niet deed, dat ze van hem hield en ook dat hij ondanks zijn nog maar twaalf jaar haar enige steun en toeverlaat was.

Jan bracht aan het einde van elke dag brood mee naar huis. Hij zei niets en na twee weken vroeg zij ook niets meer. Brood was brood, en dat kon ze maar al te goed gebruiken, want honger was helaas iets wat ze maar al te goed kenden. Ze wilde dan ook niet precies weten waar het vandaan kwam, al schaamde ze zich wel voor die gedachte en voor haar stille wantrouwen.

Ze beseftte dat de jongen het geld om dat brood te kunnen kopen op de een of andere manier moest verdienen en ze was er niet zeker van of ze wel wilde weten hoe precies.

Maar toen kwam er een dag dat Jan wel even wegging, en toen al weer snel thuiskwam nadat hij zijn vader rond een uur of tien had zien vertrekken. 'Moe, ik moet u iets zeggen.' Zijn stem klonk zomaar van de ene dag op de andere als die van een man, en dat voor een ventje dat nog maar een paar dagen geleden voor het laatst de schooldeur achter zich had dichtgetrokken.

Ze keek verbaasd op van de emmer met sop. Voor een cent had ze een emmer warm water gehaald bij de waterstoker en

ze was vastbesloten geweest deze dag te besteden aan het grondig schoonmaken van hun veel te kleine huisje.

‘Ik had je niet verwacht,’ bromde ze, terwijl ze haar handen aan haar schort droogde. ‘Je vader is al weg. Hij wil dat je werk zoekt in de haven.’

‘Nooit van m’n leven!’ Jan ging op een gammal krukje zitten en knikte als was hij een volwassen vent naar zijn moeder. ‘Ga zitten, moe. Ik moet iets zeggen.’

Ze was zo stomverbaasd dat ze niet eens een vraag meer stelde.

‘Ik heb de afgelopen paar maanden zo nu en dan werk gehad bij de bakker van wie de loopjongen zo vaak ziek is,’ begon Jan en hij keek zijn moeder recht in de blauwe ogen die hijzelf van haar had geërfd. ‘Daar kwam het brood vandaan dat ik mee naar huis nam.’

Marie bloosde alsof ze zelf nog een schoolmeisje was. ‘Ik heb me soms afgevraagd hoe je eraan kwam, maar durfde het niet te vragen,’ begon ze mompelend.

‘Dan had ik daar gewerkt. Het was oud brood dat ik mee mocht nemen,’ zei Jan. ‘Ik werkte vaak vanaf schooltijd, soms urenlang. Dan bakte de bakker de beschuiten en kreeg ik een paar centen en wat oud brood mee, dat anders toch onverkocht was gebleven. Weet je dat zijn eigen familie nooit vers brood eet? Weggooien doe je brood dat nog te eten is niet. Zelf eten ze het oude brood dus zo veel mogelijk op en ik kreeg ook wat mee, als ik gewerkt had.’

‘Waarom heb je dat niet gewoon gezegd?’

‘Ik heb de bakker gezegd dat hij mijn verdiende geld op moest sparen zodat vader het niet kon vinden, want... Nu ja, laten we elkaar niet voor de gek houden. Alle centen waar vader aan kan komen worden besteed aan drank en soms aan hoeren.’

Marie durfde haar eigen zoon op dat moment niet in de ogen te kijken. Ze stond met haar mond vol tanden, en dat tegenover een jongen, want dat was haar Jan toch nog steeds met zijn twaalf jaren.

‘Het spijt me zo,’ mompelde ze na een lange stilte. ‘Dit heb ik nooit gewild, maar...’

‘Ik wil dit leven niet, moe! Dus ik heb een poosje geleden een besluit genomen. Weet u nog dat vader mij deze winter behoorlijk heeft toegetakeld met de broekriem?’

Ze knikte woordeloos, vatte toen moed en keek de jongen eindelijk recht in de ogen. ‘Ik had het moeten voorkomen, maar ik wist niet hoe.’

‘Hij wilde zich aan mijn zusje vergrijpen. Dat kon ik niet toelaten.’ Dat klonk akelig volwassen.

Marie bloosde en ze kon op dat moment zelfs niet huilen. Ze voelde zich schuldig, zo verschrikkelijk schuldig! Ze had... ja wat?

‘Toen heb ik dus een besluit genomen, moe. Ik ga hier weg. Ik wilde geld verdienen, het maakte niet uit hoe, alleen niet met zaken die het daglicht niet konden verdragen. Dat ik bij de bakker wat kon bijverdienen, hoe weinig het ook was, daar klampte ik me aan vast. En elke zondag op die ijskoude zolder piekerde ik me suf hoe ik hier weg zou kunnen komen. Ik heb alleen maar kunnen bedenken dat ik naar oom Koos ga.’

‘Mijn broer?’

‘Precies. Uw broer. De familie van vader vertrouw ik niet. Oom Koos ken ik niet, heb ik nooit gezien, maar hij is immers waterstoker in Oud-Beijerland? Als ik daar nu eens een poosje slapen kan, mee kan eten, tot ik werk heb gevonden?’

Marie voelde hoe angst haar naar de keel greep. Jan weg? Haar enige steun en toeverlaat?

Jan keek haar nu recht in de ogen met een blik die niet paste bij een kind. ‘Ik heb zoveel geld gespaard dat ik de stoomtram kan betalen. Niet alleen voor mezelf, maar ook voor u en de meisjes. We kunnen met ons allen vluchten, als u dat wilt... of ik ga alleen.’

Het sop dat ze zo duur betaald had, was koud geworden. Marie zat met een mond vol tanden en wist voor het eerst in haar leven niet wat te zeggen of te doen.

‘Er moet een einde aan komen voor hij ons het ziekenhuis

in slaat,' ging Jan snoeihard verder. 'Weet oom Koos eigenlijk wel hoe het er hier aan toegaat? Hoe ons leven eruit ziet? Heeft u hem dat geschreven?'

'Nee,' moest ze toegeven. 'Ik schaamde me te veel.'

'Ik ga weg, moe. Het is nu woensdag. Ik zal tot komende maandag wachten. Dan heeft u de tijd om erover na te denken.'

'Maar... moet ik dan alles hier achterlaten?'

'Wat? Die paar kleren kunnen we in een jutezak meenemen. Wat we aan meubelen hebben is de moeite niet waard. Laat vader zelf de huur maar betalen. Oom is uw broer. Hij zal ons vast wel willen helpen. Hier werkt u ook. Dat kunt u daar net zo goed doen. Daar... Ik ben er nooit geweest, maar het moet er beter zijn dan hier, moe.'

Ze knikte. Tijd om nog te reageren kreeg ze niet, want Jan stond al op. 'Ik kan vandaag nog bij de bakker terecht en ga er maandagmorgen vroeg mijn opgespaarde centen ophalen. Hij is een goede man. Hij weet wat armoe is, net als wij, maar hij verbrast zijn centen niet en hij is een goed christen.'

De blik van Marie viel op haar trouwbijbel. Nee, die was hier beslist niet stukgelezen. Ze schaamde zich nog dieper. Ze ging nooit meer naar de kerk, Jannes wilde het niet hebben. Hij was een rooie geworden sinds hij in de stad woonde en in de haven werkte.

In de deuropening keerde Jan zich om. 'Ik heb trouwens horen vertellen dat ze het hele Zandstraatkwartier willen gaan afbreken. Maar waar moeten we naartoe als dat inderdaad gaat gebeuren? Betere huizen zijn immers altijd duurder huizen en die kunnen we al helemaal niet betalen. Vader heeft schulden gemaakt. U draait ervoor op en als ik niet uitkijk, ikzelf ook. Ik wil graag werken, ik kan mijn handen uit de mouwen steken. Rijk hoef ik niet te worden, maar ooit hoop ik een vrouw te vinden en kinderen te krijgen, en die moeten dan niet zo hoeven leven als ik ben opgegroeid. En ik wil evenmin dat mijn zussen net zo worden als...' Hij zweeg en beet op zijn lip.

‘Zoals ik?’ kwam het moeilijk over Maries lippen.

‘Als zoveel vrouwen hier in de buurt, die met elke kerel naar bed moeten gaan voor een paar centen.’

Jan was verdwenen voor ze daar ook maar iets op kon zeggen.

Niet alleen Marie keek haar ogen uit toen ze in de stoomtram langzaam over de Barendrechtse brug reden, terug naar het eiland waarop zijzelf was geboren en waar ze was opgegroeid. Alle drie haar kinderen waren hier nog nooit geweest en zaten met hun neuzen tegen de ruiten van de stoomtram gedrukt naar buiten te kijken. Ver beneden hen glinsterde het water. In de verte was een bootje van zalmvissers te zien. Ineens schooten haar ogen vol tranen en ze moest op haar lippen bijten om te voorkomen dat haar drie kinderen het zouden merken. De meisjes vroegen honderduit, ze waren vol van deze voor hen zo avontuurlijke reis. Nooit eerder waren ze Rotterdam uit geweest. Hier waren niet overal huizen. Hier kon je tot bijna aan de horizon kijken!

Jan was stil en zag bleek. Hij wierp zo nu en dan een blik op zijn moeder. Zelf vond Marie de stoomtram ook best een beetje eng. Ze had immers nooit eerder met een dergelijke snelheid gereisd. Ooit was ze met Jannes naar de stad gevaren. Dat was al veertien jaar geleden! En wat had het leven waarvan ze toen zoveel had verwacht, haar bitter teleurgesteld. Ze rilde ineens en dwong zichzelf aan iets anders te denken.

Twintig kilometer per uur reed dit snelheidsmonster zelfs, had ze nog maar een paar minuten geleden horen vertellen. Die gedachte hielp een beetje zodat Marie zich beter voelde, maar niet voor lang. Angst en onzekerheid over wat komen ging streden om voorrang. Ze hoopte met heel haar hart dat ze in ieder geval bij haar broer konden slapen tot ze ander onderdak hadden gevonden, maar ze besepte wel degelijk dat dit niet zo vanzelfsprekend was. Ze was immers een getrouwde vrouw die haar echtgenoot in de steek liet, en dat was iets wat de rechtlijnige en vrome Koos zeker niet zou waarderen. Ze keek naar de verwachtingsvolle gezichten van haar kinderen, maar haar eigen hart was totaal niet blij of vol verwachting. Ze was bang. Ze was onzeker. En de kans bestond dat ze het helemaal niet beter zouden krijgen. De toekomst was

onzekerder dan ooit, en toch kon ze niet terug. Martha had blauwe plekken op haar armen. Jan een dikke, vuurrode striem op zijn rug van de broekriem. De maat was vol geweest. Ze moest haar kinderen beschermen. Ze wist alleen niet hoe.

Jannes wist nog van niets toen ze vanmorgen in alle vroegte was vertrokken. Gisteravond was hij voor de zoveelste keer dronken thuisgekomen en had hij zich op haar en de kinderen afgereageerd. Ze had zelf een blauw oog en een kapotgeslagen bloedende lip. Dat viel nogal op en ze schaamde zich. De pijn in haar arm en schouder, die hij had veroorzaakt door haar arm zo te draaien dat ze het had uitgegild van de pijn, was niet te zien. Maar ze moest het dragen. Haar pijn was het ergste niet. De slagen die Jan met opeengeklemd lippen had moeten incasseren, waren erger geweest. Toen ze de blik in de ogen van haar zoon had gezien na deze mishandeling, wist ze dat ze met hem mee zou gaan. Allemaal, niet hij alleen.

En nu was het die bewuste maandag. Jan had in alle vroegte zijn geld opgehaald bij de bakker en hem bedankt voor het veilig bewaren ervan. Intussen had zij in alle stilte de meisjes aangekleed. In een jutezak hadden ze nog een paar dingen meegenomen, ondergoed en sokken, maar veel was het niet. Ze hadden immers niet veel. Eenmaal veilig in de tram hadden ze ontbeten met het droge brood dat er nog was. En pas toen ze de stad uit reden, begon ze zich een beetje opgelucht te voelen.

Nu waren ze op weg naar haar broer Koos en zijn vrouw Sien, die ze niet kende. En waar ze heen moest als ze daar niet welkom waren, daar had Marie geen idee van.

Jan kwam naast haar zitten. Ze wisselden een blik. Die twaalfjarige zoon van haar had veel meer gezien dan goed was voor een jongen van die leeftijd. Maar ze hoefde er na gisteravond niet langer over na te denken wat ze moest doen. Het was genoeg geweest! Alleen Lina had geen blauwe plekken, maar hoelang nog, als ze wel was gebleven?

Nee, er was eenvoudig een grens overschreden. Ze moesten

wel weg. Ze kon niet anders meer. Ze was bang voor wat komen zou, ze ging een leven vol onzekerheid tegemoet. Maar ze was nog veel banger geweest om te blijven. Want op een dag zou hij haar zo slaan dat ze het niet kon navertellen, daar was ze van overtuigd. En wie moest er dan voor haar kinderen zorgen?

En hier reden ze dan, terug naar het eiland waar ze was geboren en opgegroeid. Waar ze was getrouwd en waarvandaan ze met Jannes vertrokken was naar de stad, in de vaste overtuiging daar een beter leven te zullen krijgen.

Het was nog vroeg, want ze waren met een van de eerste trams vertrokken. Het was nog niet eens licht geweest toen ze de meisjes had gewekt en ze niet veel later het huis uit waren geslopen. Op kousenvoeten waren ze zo stil mogelijk naar buiten gegaan. Daar had ze gewacht tot Jan terugkwam met zijn geld. Zwijgend waren ze op weg gegaan, de meisjes tussen haar en haar zoon in. Lina had gehuild toen ze over de brug over de rivier die de stad doormidden sneed waren gelopen, in de richting van de Rosestraat waar het tramstation was.

Jan vertelde schijnbaar opgewekt aan zijn zussen dat ze naar oom Koos gingen, om daar een poosje te logeren. Of dat ook zo was, dat wist hij evenmin als zichzelf. Maar hij wilde zijn zusjes en misschien ook wel haar en zichzelf geruststellen.

Inmiddels reden ze het eiland op. Ze had het koud. Niet van het weer, maar van de zenuwen. De stoomtram stopte even verderop bij de volgende halte. Er stapten een paar mensen in en ook een enkeling uit die al vroeg uit de stad teruggekeerd was. Marie had honger, ze had nog meer dorst en ze moest verschrikkelijk nodig plassen. Ze zag dat de vierjarige Lina een natte plek in haar rokje had. Ze zuchtte. Ze zag zelfs hoe Jan steeds een traan uit zijn ooghoek veegde. Ook hij was banger dan hij wilde toegeven, besefte ze.

Maar ze waren voorlopig bevrijd van Jannes! Ze zouden niet langer worden geslagen. En ach, armoede en honger, dat was toch al jarenlang hun deel? Ze zou werk zoeken, ze zou alles aanpakken, en ze zou proberen zo snel mogelijk onder-

dak te vinden voor zichzelf en haar kinderen. En natuurlijk hoopte ze dat Jan snel werk zou vinden. Twaalf was hij nu, en veel wijzer dan je mocht verwachten van een kerel in wording van die leeftijd. Hij hoopte weer voor een bakker te mogen gaan werken, had hij haar nog maar een uurtje geleden verteld. Hij vond het een mooi beroep, bakker. Dat wilde hij worden. Waarom, had ze willen weten, en toen moest de jongen glimlachen. ‘Moe, een bakker heeft nooit honger. Er is altijd brood.’

Ze had slechts kunnen knikken. Het restje brood hadden ze al opgegeten nog voor ze de stad uit reden. Nu was het op. Nu hadden ze niets meer, behalve een paar centen en een enkele stuiver die Jan overhad, dat was alles. Het dubbeltje dat ze zelf ergens had bewaard zonder dat Jannes het wist, voor nood, had ze ook nog. Hun kleren waren tot op de draad versleten. Hun klompen ook. Nette schoenen hadden ze niet eens. Wat sokken, de meeste met gaten erin, wat ondergoed en haar schort. De twee dekens vol gaten waar Jan en de meisjes onder hadden geslapen, had ze ook meegenomen. Maar zelfs de krakkemikkige schommelstoel, haar kostbaarste bezit, was in het huis achtergebleven.

Niet getreurd. Wat betekende een schommelstoel als je dagelijks geslagen werd? Nu moest ze maar hopen dat haar broer haar de komende dagen wilde helpen, zodat ze die avond onderdak en te eten hadden.

Marie zuchtte. Jan keek haar onderzoekend aan. Toen vatte ze moed en knikte ze naar de jongen.

Een vage glimlach plooid zich om zijn mond. ‘We redden het wel, moe.’

‘Ja jongen, we redden het. Met Gods hulp komen we hier zeker doorheen.’

Ze stapten uit op de Molendijk van haar geboortedorp Oud-Beijerland. Een paar minuten lang keek Marie om zich heen. Veertien lange jaren was ze weggeweest. Toen reed er nog geen stoomtram. Toen zaten de ramen van de huizen aan de

dijk nog niet onder het roet, zoals nu, door de rook van de stoomtram. Toen was de suikerfabriek er nog niet, die vijf jaar geleden vlak bij het dorp was geopend. Alles was anders dan toen, en toch ook weer niet. Ze haalde diep adem en werd eindelijk iets rustiger.

Jan had zijn beide zusjes een hand gegeven. Die vroegen zich af waar ze waren. Hier waren ze nog nooit geweest.

Marie voelde hoe haar hart toch weer in haar keel begon te bonzen. Nu kwam het eropaan! Vol verwachting en vast van haar toekomstig geluk overtuigd, was ze jaren geleden op bijna dezelfde plek, in de haven hier vlak achter, met Jannes op de veerboot gestapt, in de verwachting van een beter leven in de grote stad. En nu kwam ze terug, berooid, zonder enige illusie over de toekomst. Alleen met haar kinderen en teleurgesteld.

Minutenlang keek Marie zwijgend om zich heen.

‘Moe?’

Ze schrok op. ‘Kom mee, Jan, hier gaan we naar beneden en niet ver daarachter is de Kerkstraat. Daar heeft oom Koos zijn winkel. Laten we hopen dat hij er zelf is.’

Ze liepen zwijgend, Marie met een meisje aan elke hand, Jan droeg de jutezak met hun schaarse spullen. De straat was smal en zag er armoedig uit. Rijkere mensen in het dorp woonden aan de Voorstraat of op de Molendijk. In de veel smallere achterafstraatjes woonden de arbeiders. Ze zag Jan geïnteresseerd naar een bakkerswinkel kijken waar ze langslieden. Even kon er bij Marie een dun glimlachje van af. Toen stond ze stil voor twee opengeslagen groen geverfde deuren. Dit was een waterstokerij. Als het goed was, moest Koos hier wonen.

‘Is het hier?’

‘Ik denk het.’ Manmoedig stapte ze naar binnen.

Een gezette vrouw van ongeveer haar eigen leeftijd keek haar nieuwsgierig aan. Ach ja, dorpelingen kenden elkaar allemaal. Kennelijk werd zij na al die jaren toch als een vreemdeling beschouwd.

‘Ik zoek Koos Verton,’ begon ze, en haar stem haperde licht, maar ze vermande zich al snel. ‘Ik ben Marie, zijn zuster.’

‘Heeft u geschreven?’ Een hand werd afgeveegd aan het schort en werd haar toegestoken. ‘Sien, zijn vrouw. Koos is net boodschappen bezorgen bij een van onze beste klanten en ik pas dus op de winkel.’

Er kwam een klant binnen voor een emmer warm water, die je bij de waterstoker voor een cent kon kopen, maar om het inkomen aan te vullen verkochten de meesten er ook andere zaken bij, zoals brandstoffen als zakjes kolen en turf, maar ook kruidenierswaren zoals zeep en soms zelfs thee en koffie en meer van die dingen. Marie keek eens wat nieuwsgieriger om zich heen. De winkel van Koos leek aardig op die van een kruidenier. Het zag er schoon uit. Koos had het duidelijk beter getroffen dan zichzelf.

Nee, nee, niet toegeven aan zelfmedelijden! Ze had een stap gezet omdat het niet anders kon en ze moest er maar op vertrouwen dat het van nu af aan alleen maar beter kon gaan.

Ze werden niet veel later naar achteren genodigd en eerst vroeg ze waar ze haar blaas kon legen, want dat was hoognodig. Na een paar onderbrekingen omdat Sien in de winkel nodig was, zaten ze eindelijk tegenover elkaar en kregen ze zelfs koffie. Heerlijke vers gezette, zoete en vooral warme koffie. Ze geloofde niet dat ze ooit in haar leven zoiets lekkers had gedronken en nu kreeg ze er zelfs een wat droge, kennelijk nog van de zondag overgebleven plak cake bij. Ze zag de meisjes erop aanvallen. Sien leek te aarzelen.

‘Ze hebben honger,’ moest Marie met rode wangen van schaamte toegeven. ‘Ik zal je straks het hele verhaal vertellen, als Koos er is.’

De vrouw knikte en wierp nogmaals een onderzoekende blik op het gezicht van deze voor haar wildvreemde vrouw die haar schoonzuster zei te zijn.

De man die een halfuur later tegenover Marie zat, was bijna een vreemde geworden. Voor hem op tafel lag een bijbel.

Stukgelezen, naar het scheen. Zijn vingers trommelden er eindelijk op, terwijl zijn mond een smalle streep was en hij nu al minutenlang zweeg. Ze had hem net verteld waarom ze hiernaartoe gekomen was met haar kinderen, in de hoop dat hij haar een korte tijd onderdak en eten wilde geven. Haar gehavende gezicht moest maar liever vertellen wat zij zo moeilijk over de lippen kreeg. Zijn eerste vraag na haar relaas was of ze hulp en troost had gezocht op de enige plaats waar een mens in nood zijn heil diende te zoeken. Ze had wel vaag geknikt, maar erg overtuigend kon dat niet geweest zijn.

Jan deed zijn best. ‘Vader wilde het niet hebben, mijnheer... oom. Hij was... is een rooie.’

De mond werd nog strenger strakgetrokken. ‘Juist ja. Zo hebben onze ouders je niet opgevoed, Marie.’

Sien zat met zedig gevouwen handen schuin naast haar man en zweeg, zoals zoveel vrouwen in hun huwelijk hadden leren zwijgen, bedacht Marie zonder daar iets van te laten blijken. Zoals zij geleerd had te worden geslagen en te weten dat ze daar niets tegen kon beginnen. Mannen konden soms een scheiding eisen als hun vrouw hen bedroog met een andere man, maar vrouwen die hun mannen verlieten, dat hoorde niet en daar werd schande over gesproken.

Ze besepte dat haar broer een trouw kerkganger was gebleven en dat hij haar in dat opzicht, terecht misschien, het nodige te verwijten had. Ze kreeg een kleur als vuur en staarde naar haar handen. Stel dat hij hen wegstuurde. Geld voor de terugreis hadden ze niet eens. Ze kreeg het plotseling verschrikkelijk benauwd. Gelukkig begon de kleine Lina ineens hard te lachen omdat de hond van haar broer haar in het gezicht begon te likken. Dat leidde af. Sien leek zelfs vertederd naar het kleintje te kijken.

‘Het is moeilijk,’ verzuchtte haar broer duidelijk in tweestrijd.

‘Vanzelfsprekend gaan wij komende zondag met u mee naar de kerk,’ bemoeide kleine Jan er zich opnieuw ongevraagd mee. ‘Het was niet de schuld van mijn moeder dat het

zo gelopen is. Ik heb ook de nodige klappen gehad en ik ben bang dat mijn beide zusjes hetzelfde zou overkomen als we gedwongen zouden zijn om terug te keren.' Hij stond op en tilde zijn kleren omhoog, zodat de vuurrode en met bloedkorstjes opgedroogde striemen op zijn rug duidelijk zichtbaar werden. 'Dit is van gisteravond.'

Koos Verton zuchtte eens. Hij worstelde zichtbaar met zijn geweten.

'Die kinderen,' fluisterde Sien, tegen wil en dank vertederd door het meisje dat nu met de hond over de vloer rolde alsof ze altijd dergelijke beesten om zich heen had gehad. 'Wij mochten ze helaas niet krijgen,' legde Sien bijna fluisterend uit, toen de stilte toch wel drukkend was geworden.

Marie knikte. 'Ik ben werkelijk ten einde raad, Koos. Moet ik mijn man trouw blijven? De kinderen daarvan slachtoffer laten worden? Het was het moeilijkste wat ik ooit in mijn leven heb gedaan, om vanmorgen in alle vroegte met mijn kinderen mijn eigen huis uit te sluipen, toen Jannes nog in de bedstee lag te ronken.'

'Zijn roes uitslapen,' benadrukte Jan nog maar eens. 'Ik kan werken, oom. Moeder ook. We kunnen helpen waarmee u maar wilt, alleen tegen kost en een slaapplek op de zolder. Voorlopig althans. Een paar strozakken zijn genoeg. Een oude deken misschien, als u die nog missen kunt. Ik ga zo snel mogelijk een baas zoeken. Ik heb al ervaring als bakkersjongen, voor en na schooltijd, omdat mijn moeder en zussen anders niets te eten hadden, omdat mijn vader al zijn centen uitgeeft in de kroeg en bij de hoeren.'

Dat laatste woord deed zijn oom ongemakkelijk opveren. Maar, dacht Marie cynisch, hij moest het woord goed kennen, want in de Bijbel kwam het herhaaldelijk voor. Zoveel wist ze er nog wel van.

'Ik weet niet...'. De strenge blik in zijn ogen deed Marie op dat moment het ergste vrezen. Er rolde tegen wil en dank een traan over haar wang.

'Het is onze christenplicht mensen in nood te helpen. Het

zijn geen vreemden, al zijn ze afgedwaald. Ze zijn wel familie. Familie die wij verder nauwelijks hebben, Koos, althans niet van jouw kant.' Kennelijk wilde Sien een goed woordje voor hen doen, maar het leverde haar niettemin een onderzoekende en kritische blik van haar echtgenoot op.

'Wat zullen de mensen wel niet zeggen als wij zo iemand in huis nemen? Als wij haar voeden en onderdak en zelfs kleren geven? Iemand die zo ver van God is afgedwaald?' vroeg hij zich hardop af.

'Zelfs de verloren zoon was weer welkom bij zijn familie.' Dat was Jan weer, en als het niet zo ernstig was geweest, zou Marie op dat moment gemakkelijk in de lach geschoten zijn.

'Het gezicht van je zuster is zichtbaar gehavend en aan haar bewegingen kan ik zien dat ze pijn heeft. En dan die arme jongen! We kunnen niet anders dan aannemen dat ze de waarheid spreken en dat het haar echtgenoot is geweest die hen zo heeft toegetakeld.'

'Ja, je hebt gelijk, maar het is gemakkelijker om een goed christenmens te helpen.'

'Ze belooft beterschap, nietwaar, Marie?'

Marie had nog nooit zo heftig geknikt. De hond legde nu zijn kop in de schoot van Lina, die vertrouwelijk met haar arm om het beest heen op de grond was gaan zitten. 'We hebben cake gehad,' vertelde ze het dier alsof het al jaren haar beste vriend was. 'Dat was zo lekker. Ik wist niet eens dat zoiets lekkers bestond.'

Eindelijk slaakte Koos een diepe, diepe zucht. 'Sien en ik nemen een groot risico, Marie, maar we zullen je helpen. Voor zo kort mogelijke tijd, dat wel. Je moet proberen een huisje toegewezen te krijgen, werk te vinden, al zal dat gezien je eh... situatie als mogelijk straks gescheiden vrouw zeker niet meevallen. Oud-Beijerland is een Godvruchtig dorp, dat weet je hopelijk nog wel.'

'Ja, Koos, en zoals beloofd: voortaan gaan we weer elke zondag twee keer naar de kerk.'

Wel, dat scheen dan toch de doorslag te geven. 'We hebben

nog wel wat oude dekens, toch, Sien? Je hebt gelijk, we mogen een mens in nood niet zomaar de deur wijzen, zelfs niet al heeft ze...'

Zijn vrouw viel hem haastig in de rede. 'Ik zal ervoor zorgen dat jullie schone kleren krijgen en dat jullie je grondig kunnen wassen. In de keukenla ligt ook nog een luizenkam. En als je voorlopig mijn taak in de winkel zou willen overnemen, Marie, zou dat erg fijn zijn. Ik voel me niet altijd even goed, moet je weten.'

Marie knikte en dacht plotseling het hare van Sien, maar ze zei niets. Zo voelde dat dus, om een aalmoes te moeten bedelen! Maar ze moest alles wat ze nu op het puntje van haar tong had inslikken omwille van haar kinderen. Die hadden rust nodig. Een bed, een bord eten en ja, een wasbeurt met warm water en zeep was ook al langer geleden dan goed voor hen was.

Koos vouwde zijn handen en na een knik van hun moeder begrepen de kinderen feilloos wat er van hen werd verwacht. Marie sloot de ogen en vouwde eveneens haar handen. 'Dank u, God,' deed ze een schietgebedje, en met het schaamrood op de kaken moest ze toegeven dat zelfs zo'n gebed lang geleden was. Ach ja, wat had haar moeder vroeger eens gezegd? In slechte tijden lopen de kerken vol.

Maar ze moest buigen, letterlijk en figuurlijk.

Voor haar zoon heeft ze alles over

Marie maakt een zware tijd door in de vroege twintigste eeuw. Ze leeft samen met haar man Jannes en haar drie kinderen in Rotterdam, in bittere armoede. Jannes is een dronkenlap die zijn verdiende geld meteen naar de kroeg brengt en als hij thuiskomt, slaat hij Marie en scheldt hij haar uit. Zo kan het niet langer! Ze neemt haar drie kinderen mee naar Oud-Beijerland, waar ze opgroeide. Daar hoopt ze een beter leven te kunnen opbouwen.

Haar oudste, haar zoon Jan, is Marie daarbij tot veel steun. Andersom wil zij hem steunen om zijn droom te verwezenlijken: bakker worden. Als door een onverwachts voorstel die droom ineens veel dichterbij komt, zet Marie zichzelf zelfs helemaal opzij om haar zoon de kans van zijn leven te geven.

Gerda van Wageningen staat bekend om haar historische romans met sterke vrouwen in de hoofdrol. Ook Marie is er zo een die zich niet op haar kop laat zitten, maar de regie neemt. *Bakkersliefde* is het eerste deel in een trilogie.

Z&K

ISBN 978 94 0191 153 5 NUR 344

9 789401 911535

www.romanserie.nl